

BİBLİYOGRAFYA :

Remmâl Hoca, *Târîh-i Şâhib Giray Hân* (nşr. Özalp Gökbilgin), Ankara 1973, s. 120, 134-136, 142-143, 145-146; Feridun Bey, *Münşeât*, İstanbul 1265, II, 541, 558-559; Abdülgaffar Kırımı, *Umdetü't-tevârîh* (TTEM ilâvesi), İstanbul 1343, s. 110-111; Mehmed Rızâ, *es-Seb'u's-seyyâr fî ahhârî'l-mülûkî't-Tâtâr* (nşr. Kâzım Bîk), Kazan 1248, s. 93-101; V. Zernov — Molla Hüseyin Feyizhanoğlu, *Kırım Yurtuna ve ol Taraflarğa Dâir Bolgan Yarıklar ve Hatlar*, St. Petersburg 1281/1864, s. 558 vd.; Halim Giray, *Gülbûn-i Hânân*, İstanbul 1287, s. 18-21; Ahmed Refik, "Bahri-i Hazar-Karadeniz Kanalı ve Ejderhan Seferi", *TOEM*, VIII/43 (1333), s. 1-14; Halil İnalıcık, "Osmanlı-Rus Rekabetinin Menşei ve Don-Volga Kanalı Teşebbüsü (1569)", *TTK Belleten*, XII/46 (1948), s. 361-368, 376-391; a.m.f., "Dawlat Giray", *EI²* (İng.), II, 178-179.

HALİL İNALCİK

DEVLETÂBÂD

(دولت آباد)

Hindistan'ın Maharaştra eyaletinde
kaya üzerine inşa edilmiş
kalesiyle meşhur tarihî bir şehir.

Bugün Evrengâbâd'a bağlı bir köy olan Devletâbâd'ın asıl adı Devagiri (Tanrı dağ) olup daha sonra Deogiri diye şöhret bulmuş ve Yadava hânedanının başşehri olmuştur. Delhi Sultanı Celâleddin Fîrûz Şah Halacî'nin yeğeni veliaht Alâeddin Halacî, Deogiri Kalesi'ni bir süre kuşattıktan sonra ele geçirdi (695/1296). Raca Ramçandra ona büyük bir servet vermek ve Delhi Sultanlığı'nın hâkimiyetini tanımak zorunda kaldı. Ramçandra'nın Eliçpûr gelirlerini düzenli bir şekilde göndermemesi üzerine Melik Nâib ona karşı bir sefer düzenledi ve Ramçandra teslim alınarak Delhi'ye gönderildi (706/1307). Alâeddin Halacî âlicenaplık gösterip Rây-i Râyân unvanıyla onu Deogiri valisi tayin etti. Ancak oğlu Şankara sultana karşı gelince Melik Kâfûr 713'te (1313) onun üzerine yürüdü ve Şankara öldürüldü. Damadı bağımsızlığını ilân edince Kutbüddin Mübârek Şah Halacî ayaklanmayı bastırmak için harekete geçti ve Deogiri Delhi Sultanlığı'na bağlanarak Kutbâbâd adını aldı. *Şubhu'l-a'sâ* müellifine göre Tuğluklu Hükümdarı Muhammed b. Tuğluk Deogiri'yi imparatorluğunun ikinci idarî merkezi yaparak şehre Devletâbâd adını verdi. Muhammed b. Tuğluk güneyde hâkimiyet kurabilmek düşüncesiyle stratejik önemi olan şehri harekâtı için bir üs olarak kullandı ve Delhi'deki müslümanları buraya göçe zorladı. İbn Battûta Devletâbâd'ı nüfus ve ihtişamı bakımından Del-

hi ile kıyaslamaktadır. Muhammed b. Tuğluk Devletâbâd'a Emîr Hüsrev-i Dihlevî ile birlikte gelmiş ve Emîr Hüsrev şehrin güzelliklerini dile getiren *Şahîfetü'l-evşâf* adlı bir mesnevi yazmıştır.

Devletâbâd, Muhammed b. Tuğluk kuzeye yönedikten sonra da stratejik önemini korudu. İmparatorluğunun sınır boylarında birçok problemle karşı karşıya kalan sultan nüfuzunu Devletâbâd üzerinde yoğunlaştırmadı ve otorite tesis edemedi. Emîrân-ı Sade diye bilinen Dekken soyluları 1346'da ayaklandılar ve İsmâil Muh'u kendilerine lider seçtiler. 1347 yılında Alâeddin Hasan Gangû Devletâbâd'daki isyanından sonra Behmenî hânedanını kurdu ve başşehrini güneye Gülberge'ye nakletti. Konumlarını muhafaza etmeye özen gösteren Behmenîler burasını bir garnizon haline getirerek savunmasını güçlendirdiler. Devletâbâd 905'te (1500) Nizamşâhîler'in eline geçti ve başşehirleri oldu. Bâbürlü Hükümdarı Şah Cihan, buranın elde tutulmasını güneyin kontrolü için stratejik açıdan gerekli gördüğü için Devletâbâd'ı fethetmeyi planladı ve 1633'te şehri ele geçirdi. Devletâbâd 1757'de Dekken nâibi Nizâmülmülk Âsaf Câh'a bağlandıysa da üç yıl sonra Maratalar tarafından zaptedildi.

Devletâbâd'daki en eski İslâm âbidesi, Kutbüddin Mübârek Halacî tarafından 718'de (1318) inşa edilen cami olup müstahkem duvarları Muhammed b. Tuğluk dönemine aittir. Ayrıca Alâeddin Behmenî tarafından yaptırılan Când Minâr ile Nizamşâhîler döneminde inşa edilen Çinî Mahal de kayda değer yapılarıdır. *Şubhu'l-a'sâ* müellifine göre Muhammed b. Tuğluk şehri meslek erbabı, askerler, devlet ricâli, kadılar, din adamları vb. için çeşitli semtlere böldü. Her semtin camileri, pazarları, hamamları, değirmenleri bulunmaktaydı. İbn Battû-

ta özellikle Devletâbâd'ın "tarab-âbâd"larına (eğlence merkezleri) işaret etmektedir. Kale Behmenîler tarafından tâdil edildi. Bugün sarayların hepsi harabe halindedir. Şah Cihan da 1636'da burada bir sayfiye inşa etmiştir. IX. (XV.) yüzyılın meşhur bilginlerinden Şehâbeddin Ahmed ed-Devletâbâdî burada doğmuştur.

Devletâbâd'ın nüfusu 1901 yılında 1357 civarında iken 1951'de 827'ye düşmüş, 1961 yılında ise 1406 olduğu tesbit edilmiştir. 1981 yılında nüfusu 2697 olan Devletâbâd, Huldâbâd yolunun 15. kilometresinde bulunur.

Devletâbâd kâğıt endüstrisi ve tekstil ürünleriyle meşhurdur. Şehirde imal edilen kâğıda âbâdî adı verilir; burada dokunan kaliteli bir kumaş çeşidi ise *deogiri* adıyla bilinir. Devletâbâd, Ellora mağaralarını gezmeye giden turistlerin yol üzerinde ziyaret ettikleri ilgi çekici bir yerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Berenî, *Târîh-i Fîrûzşâhî*, Bibliotheca Indica, nr. 1860, s. 474 vd.; Emîr Hüsrev, *Mesnevî-yi Şahîfetü'l-evşâf* (*Divânü Nihâyeti'l-kemâl* içinde), Delhi 1332, s. 50-54; İsmâîl, *Fütûhu's-selâtin* (nşr. A. S. Usha), Madras 1948; İbn Battûta, *er-Rihle*, Kahire 1928, II, 105-106; Abdülhamîd Lâhûrî, *Bâdşâhnâme*, Bibliotheca Indica, s. 496-536; S. Piggot, *Some Ancient Cities of India*, Bombay 1945, s. 78 vd.; Sidney Toy, *The Strongholds of India*, London 1957, s. 37 vd.; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, II, 410; Virginia Fass, *The Forts of India*, London 1986, s. 189-193; T. W. Haig, "Devletâbâd", *IA*, III, 559; H. K. Sherwani — J. Burton-Page, "Dawlatâbâd", *EI²* (İng.), II, 179-180.

K. A. NİZAMI

DEVLETÂBÂDİ

(الدولة آبادی)

Şihâbüddîn Ahmed b. Şemsiddîn
b. Ömer ez-Zâvulî ed-Devletâbâdî
(ö. 849/1445)

Hindistan'da yetişen
tefsir, fıkıh ve nahiv âlimi.

Dekken'in Devletâbâd şehrinde doğdu. Tahsilini Delhi'de Seyh Nasîrüddin Çerâğ ed-Dihlevî'nin önde gelen talebelerinden Kadı Abdülmuktedir ve Mevlânâ Hâceğî'nin yanında tamamladı. Timur'un Hindistan'ı işgali sırasında Delhi'yi terk ederek Cavnûr'a yerleşti. Bu bölgenin hükümdarı olan Sultan İbrâhim Şarkî onu büyük bir memnuniyetle ülkesine kabul etti ve kâdıkudât olarak görevlendirdi. Bundan sonra kendisine "melikü'l-ulemâ" unvanı verilen Devletâbâdî'nin hükümdar nezdindeki itibarı daha da art-

Devletâbâd'ın XIX. yüzyıldaki durumunu gösteren bir gravür

